

35 . Berzovia | Județ: Caraș-Severin | Punct: Castru - Principia | Anul: 2005

Anul: 2005

Cod RAN: 51519.01

Perioade: Protoistorie, Antichitate

Epoci: La Tène, Epoca romană timpurie, Epoca romană târzie

Tipuri sit: structură de cult/religioasă

Categorii sit: Apărare (construcții defensive)

Autori: Ovidiu Bozu

Instituții: Muzeul Banatului Montan, Reșița

Raport

Castrul legiunii a IV-a Flavia Felix, așezarea civilă romană și o bună parte din vestigiile daco-romane larg date în sec. II-IV, atât din intravilanul cât și din extravilanul comunei Berzovia, se află situate pe malul stâng al râului Bârzava, la poalele Munceilor Dogneciei, subdiviziunea piemontană Areniș, la contactul cu Câmpia de Vest a Banatului. Orientată E-V, câmpia din sectorul Ramna-Berzovia - Fizeș - Ghertenish - Măureni are aspectul unui evantai de terase bine dezvoltate pe direcția S și SV. În sectorul Berzovia, lunca Bârzavei prezintă două niveluri: albia majoră, având 2-3 m deasupra talvegului, supusă în antichitate inundațiilor și înmlăștinărilor temporare, situație rezolvată în prezent prin îndiguirea malurilor, sisteme de hidroameliorații specifice și speciale executate îndeosebi pe direcția NV și NE de Bârzava. Urmează, apoi, terasele cu diferențe de nivel cuprinse între 10-15 m, 20-25 m și 35-40 m.

Castrul, așezarea civilă romană și daco-romană din intravilanul comunei Berzovia se află situate la capătul de V al primei terase, cu aspect de interfluviu, delimitată de pârâul Fizeș și pârâul Moravița. La NV sunt prezente văile înguste ale unor pârâuri ce își au obârșia în dealurile piemontane a masivului Areniș¹.

Structura petrografică a zonei în discuție este caracterizată de prezența șisturilor cristaline și gresii, minereu de fier rulat sau depuneri de magnetit și siderit, în puni aluvionare sau straturi, situate la mică adâncime de la nivelul solului, care au oferit posibilitatea dezvoltării unei intense activități siderurgice-reducătoare a fierului, sesizate arheologic de-a lungul sec. II-IV.

Bibliografia arheologică referitoare la castrul roman al legiunii a IV-a Flavia Felix și din arealul comunei Berzovia este bogată în informații de specialitate².

Începând cu data de 1.03.2004, la Berzovia au fost demarate lucrările de săpare a șanțurilor pentru introducerea țevelor de aducțiune a apei potabile din cadrul proiectului „Alimentare cu apă Berzovia” – program SAPARD, fără să aibă avizul cu documentația aferentă, necesară descărcării terenului de încărcătură arheologică conform legislației în vigoare³.

Până pe data de 20.03.2004, au fost deja săpați peste 3.000 m de șanțuri la o adâncime de -1,20 m de la nivelul stradal, care au secționat complexe de locuire antică de sec. II-IV situate în afara castrului roman, au distrus parțial ziduri romane din incinta castrului. Săpăturile arheologice de salvare au constatat în: executarea în zonele cele mai afectate a unui număr de cinci secțiuni paralele cu șanțurile săpate pentru introducerea conductelor de aducțiune a apei, supravegherea muncitorilor angajați de firmele executante și recuperarea materialului arheologic rezultat în urma săpării în continuare de către aceștia a șanțurilor și cartarea topografică a zidurilor romane surprinse și a descoperirilor arheologice.

Secțiunea SI, cu dimensiunile de 10 x 1,50 m, orientată NNE-SSV, a fost trasată și executată în fața oficiului poștal, pentru a surprinde continuarea zidurilor romane Z1 și Z2, distruse cu picamerul de către muncitorii ce au săpat șanțul de aducțiune. La adâncimea de -0,60 m, între m. 1 și 2 a fost surprinsă o platformă compactă din fragmente de țigle romane. Între carourile 3,75 și 4,25 m la adâncimea de -1,30 m a fost surprins pe o lățime de 0,65 m, amprenta peretelui de NE a unei construcții de lemn din faza de pământ

a castrului, a cărei fundație s-a adâncit până la -1,50 m de la nivelul actual. La aceeași adâncime, având lățimea de 1 m, între carourile 7,75 și 9 m, a fost sesizată urma peretelui de SV. Cele două fundații ale acestei construcții din lemn cu axa lungă pe direcția N - S, acoperită cu țigle romane, închideau un spațiu de 3,25 m. În spațiul dintre cele două fundații la adâncimea de -1,20 m au fost descoperite fragmente de amforă, fragmente de buză și pereți de castroane, oale și căni, cuie și piroane din fier.

Secțiunea SII, cu dimensiunile de 9 x 1,50 m, orientată la fel ca și SI, a fost trasată la 2 m și paralelă cu șanțul în care a fost introdusă conducta de apă a fost adâncită până la -1,50 m. Între caroul 0,50 și 1,75 m, au fost surprinse urmele vizibile aparținând fundației peretelui de V a construcției din SI aparținând fazei de pământ a castrului. Surprinzător este faptul că nici în această secțiune de verificare SII, la fel ca și în SI, nu a fost surprinsă continuarea zidurilor romane Z1 și Z2 distruse de muncitori cu ocazia săpării șanțului. Această situație ne face să apreciem faptul că zidurile Z1 și Z2, aparțin unei construcții din interiorul castrului, din faza de piatră a acestuia, a cărui zid de incintă de pe latura de S, pe care picau perpendicular cele două ziduri (Z1 și Z2) nu a fost surprins arheologic, acest zid putând exista în spațiul de 2 m, necercetat de noi, dintre SII și șanțul săpat de muncitori, care a distrus parțial cele două ziduri romane.

Secțiunea SIII, cu dimensiunea de 10 x 1,50 m, a fost trasată și executată între șanțul în care a fost introdusă conducta de apă unde de asemenea au fost distruse parțial zidurile romane Z3 și Z4 și rigola din fața terasei fostului complex comercial din centrul comunei Berzovia. Secțiunea adâncită până la -1,50 m de la nivelul stradal, a surprins continuarea zidurilor Z3 și Z4, distruse parțial, prin săparea șanțului pentru introducerea conductelor de apă și fundația unui portic, aparținând unei construcții romane din interiorul castrului sesizată arheologic și cu ocazia săpăturilor arheologice executate în momentul construirii complexului comercial. Între drumul asfaltat, despărțit de o rigolă adâncă de terasa din fața complexului comercial, există o cădere de nivel de aprox. 1 m. Fundația porticului, de formă pătrată, cu dimensiunile de 1 x 1 m, s-a păstrat pe o înălțime de 0,80 m și a fost surprinsă între m. 7,65 și 9, la adâncimea de -0,70 m, aprox. pe mijlocul secțiunii, la o distanță de 2 m față de zidul Z3. Orientat N-S, zidul Z3, îngrijit construit în opus incertus, descoperit la adâncimea de 0,70-0,75 m, lat de 1 m, se păstrează pe lățimea secțiunii doar pe o lungime de 1,25 m, restul fiind scos cu ocazia săpării rigolei. Zidul Z4 cu o lățime tot de 1 m, construit în aceeași tehnică, paralel cu Z3, este situat la 2 m de acesta și se păstrează pe lățimea secțiunii doar pe o lungime de 0,65 m. Ambele ziduri s-au păstrat in situ pe o înălțime de 0,75 m. Stratigrafic, la adâncimea de -0,50 -0,70 m de la nivelul stradal s-a constatat un strat de 0,25-0,30 m de dărâmtură constând din pietre, urme de mortar și numeroase fragmente de țigle romane, urmat până la adâncimea de -1,50 m, de un nivel compact de locuire constând din numeroase fragmente ceramice, cu urme de ardere secundară, lentile compacte de pământ negru în amestec cu cărbune și pământ roșu spre violet ce indică mai mult decât sugestiv urmele vizibile ale unui puternic incendiu. Din spațiul celor două ziduri a rezultat un bogat material arheologic constând din fragmente ceramice de oale, castroane, pereți și două fragmente de picior de amforă, un opaiț păstrat fragmentar, obiecte din fier folosite la îmbinări de structuri din lemn: cuie, piroane, scoabe, balamale fixe etc.

Secțiunea SIV, orientată E-V cu dimensiunile de 10 x 1,50 m, a fost trasată la aprox. 1,00 m de valul de apărare, de pe latura de NE a castrului, între șanțul săpat și rigola din dreptul casei cu nr.8. La 2,90 m, din colțul de NV al secțiunii, la -0,70 m de la nivelul actual au fost surprinse urmele unui zid roman din piatră Z6, lat de 0,75 m, păstrat pe o înălțime de 0,25 m, pe o lungime de 0,20 m din lățimea secțiunii, restul zidului fiind scos, păstrându-se doar urmele acestuia. La adâncimea de -1 m, în dreptul m. 7,50, a fost sesizată pe toată lățimea secțiunii amprenta de pietriș în amestec cu mortar a fundației unui zid scos Z7, orientat N-S și lat de 0,40 m. Între carourile 3,60 și 7,50 au fost surprinse, de asemenea, urmele unui zid intermediar Z8, a cărei față interioară iese din profilul de S al secțiunii în dreptul m. 3,60 unind în diagonală zidul S6 cu zidul Z7. Acest zid intermediar despărțitor, orientat aprox. E-V, lat de 0,40 m, are o lungime în interiorul secțiunii de 4 m. Apreciem că am surprins în această zonă a castrului latura de V a unei barăci militare. Cantitatea mare de țigle cu laturile de 40 x 60 cm, foarte multe în stare fragmentară, prezente pe toată suprafața secțiunii, evidențiată în profilul de S al secțiunii și de un strat compact, gros de 0,30-0,50 m, sugerează fără echivoc faptul că baraca a fost acoperită cu țigle romane.

Pe planul general de situație cu trama stradală a comunei Berzovia, au fost cartate și poziționate un număr total de 17 ziduri romane, după cum urmează: zidul Z9, orientat N-S, în dreptul casei cu nr. 122

(Lungu Cornel); Zidul Z10, orientate E-V, în dreptul stâlpului de curent electric din fața casei nr. 92 (Pancu Ion); pe latura de N a castrului, la 1,00 m de valul de apărare, pe ulița satului, în afară de zidurile cercetate de noi din secțiunea SIV, au fost localizate și cartate zidurile: Z11 în dreptul casei cu nr. 10 proprietar Safeta Fuic; Z12 în fața casei cu nr. 13 a lui Maios Gheorghe; Z13 în dreptul casei lui Turcu Gheorghe; Z14, în dreptul fântânii din fața casei cu nr. 16 proprietar Marcu Achim; Z15, între casa cu nr. 17 proprietar Micu Elena și casa cu nr. 16 a lui Fieraru Ion, în intersecția uliței principale cu drumul de acces peste valul castrului, spre canalul amenajat pe cursul pâraului Fizeș; Z17, zid complet scos situat între casa cu nr. 19 proprietar Teleki Iosif și casa cu nr. 20 a lui Cârpan Petru. Din relatările proprietarilor Micu Elena, Cireșan Floarea și Teleki Iosif, zidurile din fața acestor case orientate N-S se intersectează cu alte ziduri romane din interiorul castrului peste care au fost ridicate casele proprietarilor mai sus menționați, continuându-se cu alte ziduri a căror urme sunt sesizabile în grădinile din spatele caselor cu nr. 17-20.

Prin executarea șanțului pentru alimentare cu apă, până la adâncimea de -1,20 m, de pe ulița comunei în fața caselor cu numerele de la 189 la 194, situate la cca. 1,00 m SV în afara castrului, a fost deranjată o întinsă așezare cu urme de intensă activitate de reducere și prelucrare a fierului constând din zgură, minereu de fier, fragmente din pereții și tuburile suflantei de la cuptoarele de redus minereul de fier, fragmente ceramice de factură romană.

În dreptul casei cu nr. 193 proprietar Secoșan Petru, paralel cu șanțul săpat a fost trasată și executată secțiunea SV, orientată E-V cu dimensiunile de 9 x 1,50 m. La adâncimea de -0,40 m de la nivelul stradal între m. 1,25 și 7 pornind din profilul de N, pe o porțiune de 1 m din lățimea secțiunii, a fost surprinsă și evidențiată arheologic o platformă compactă alcătuită din bucăți de zgură, minereu de fier, precum și pereți de cuptor de redus minereul de fier cu urme de fier și zgură topită. Între m. 7,25 și 8,25, la același nivel cu platforma, ieșind din profilul de N spre interiorul secțiunii pe o lățime de 0,50 m, au fost surprinse urmele unei vetre aparținând unui cuptor de redus minereul de fier. Diametrul exterior al vetrei este de 1 m, iar cel interior de 0,70 m; pereții cuptorului din pământ vitrificat de culoare violet-maronie, se mai păstrau doar pe o înălțime de 15-20 cm, având o lățime de 15 cm. După demontarea platformei în grosime de 0,50 m, care prezintă un profil albiat, a urmat pe toată suprafața secțiunii un pământ negru fără încărcătură arheologică în care ne-am adâncit până la -1,25 m de la nivelul străzii. Din această secțiune, după demontarea platformei, au rezultat 50 kg de zgură de fier și metal topit, precum și câteva fragmente ceramice din care o buză de oală-borcan lucrată la roată cu val simplu incizat pe umerii vasului de tradiție dacică.

Pe baza datelor arheologice prezentate și a cercetării terenului din grădinile localnicilor situate la ieșirea din comună spre Gherteniș, la capătul terasei delimitate la S de șoseaua Reșița - Timișoara și spre V de valea pâraului Fizeș, la o distanță de peste 1,00 m de castru, cu certitudine se poate cartea o așezare civilă a cărei activitate ocupațională era reducerea și prelucrarea fierului, ea funcționând pe toată perioada cuprinsă între sec. II-IV.

Secțiunea SVI a fost executată în valea Fizeșului, la jumătatea distanței dintre izvorul de captare și calea ferată Berzovia-Gherteniș. Cercetarea arheologică a constatat din lărgirea șanțului pe o lungime de 5 m și deschiderea unei casete de 3 x 2 m, în porțiunea unde, din pământul rezultat în urma săpării șanțului, au fost recuperate fragmente ceramice. Între m. 1,75 și 3,25 al casetei, în profilul de E, la adâncimea de -0,80 m, a fost surprinsă, parțial, o locuință cu plan aprox. rotund, având diametrul pe axa N-S de 1,80 m. Din interiorul locuit, până la adâncimea de -1 m, au fost prelevate fragmente ceramice în majoritate atipice, confecționate cu mâna, din pastă zgrunțuroasă cu aspect grosier, de culoare brun-negricioasă și câteva fragmente din pastă cenușie fină lucrate la roată, ceramică specifică sec. III-IV. Cercetările de teren întreprinse cu ani în urmă în lunca pâraului Fizeș, cu ocazia lucrărilor de îmbunătățiri funciare, au localizat prezența mai multor așezări de sec. III-IV. De asemenea, în zona cuprinsă între malul stâng al canalului de drenaj al pâraului Fizeș și panta terasei fostei baze SMA, în locul unde în prezent a fost montată instalația de pompe și turnul de apă din cadrul proiectului de alimentare cu apă a comunei Berzovia, a fost localizată, pe baza numeroaselor fragmente de zgură, fier topit, fragmente din pereții și vetrele aparținând cuptoarelor de redus minerul de fier, urmele unei intense activități reducătoare a minerului de fier din sec. III-IV.

În anul 2005 Muzeul Banatului Montan din Reșița a executat secțiunea SVII/1.05 cu dimensiunile de 30 x 1,50 m pe latura de N a castrului la distanța de 100 m distanță de colțul de NV al castrului. Secțiunea

orientată NS cu o deviere de 150 a fost amplasată pe marginea drumului de acces spre pâraul canalizat Fizeș. Arheologic între m. 0-2 la adâncimea de 0,50 m a fost surprinsă partea terminală a valului de apărare de pe latura de N a castrului. În dreptul m. 7-8 adâncindu-se până la -1,10 de la nivelul străzii, urmele de fundație a unei construcții romane din lemn puternic incendiată, acoperită cu țiglă. Între m. 17-24, la adâncimea de 1-1,20 m, a fost surprinsă o platformă compactă din piatră tasată cu urme de vitrificare, peste care un strat gros de 0,20 cm de cărbune în amestec cu fragmente din turte de fier. Materialul arheologic rezultat constă în majoritatea sa din fragmente ceramice de factură provincial romană, un bazin de opaiț cu ștampila FORTIS, cuie și piroane din fier, dar și câteva fragmente ceramice aparținând unui orizont hallstattian.

Săpăturile arheologice sistematice întreprinse între anii 1999-2005 de către arheologul Alexandru Flutur de la Muzeul Banatului din Timișoara s-au desfășurat în exclusivitate în principia castrului de legiune, unde arheologic au fost sesizate două faze de lemn și o fază de piatră.

Recentele descoperiri arheologice de la Berzovia, au pus în evidență, pentru prima oară faptul că nu doar principia castrului a fost refăcută în piatră. Prioritar, se impune ca săpăturile arheologice sistematice din campaniile viitoare, începând cu anul 2006, să confirme sau nu existența construirii în piatră și a zidurilor de incintă a castrului legiunii a IV-a Flavia Felix.

Refacerea în piatră a castrului legiunii a IV-a Flavia de la Berzovia, coroborată cu datele obținute în urma cercetărilor din ultimii ani, efectuate în castrul de piatră cu o primă fază de pământ de la Vărădia, din punctul Pustă, sugerează în stadiul actual al cercetărilor arheologice că ambele fortificații, aparținând perioadei traiane, au fost refăcute în piatră în perioada cuprinsă între anii 106-118.

Note:

1. V Mihăilescu, Dealurile și câmpiile României, București, 1966, p. 145-148.

2. Selectiv facem trimitere la: Repertorium ad literaturam Daciae arheologicam et epigraficam, Budapesta, 1880, p. 130; I Winler, Contribuții numismatice la istoria Daciei, în SCS, Cluj, VI, 1955, p. 68, 128; N. Gostar, Inscriptiile de pe lucernele din Dacia romană, ArhMold 1, p.164; Glodariu, I., Legio IV Flavia felix în Dacia, ActaMN 3, 1966, p. 431; Protase, D., Legio IIII Flavia la nordul Dunării, ActaMN 4, 1967, p.49-51; Tabula Imperii Romani, L 34, Budapesta, 1968, p. 36 cu bibliografia veche de referință; M. Moga, Castrul Bersobis, Tibiscus 1, 1971, p. 51-58.; F. Medeleț, R. Petrovski, Cercetări arheologice în castrul de la Berzovia, Tibiscus 3, 1974, p. 134-136; Răuț, Oct., Bozu, O., R. Petrovsky, Drumurile romane în Banat, Banatica 4, 1977, p. 143-152; D. Benea, Din istoria militară a Moesiei Superior și a Daciei, Cluj-Napoca, 1983, p. 153; idem, Dacia sud-vestică în sec. III-IV, Timișoara, p. 231; D. Protase, Orizonturi daco-romane, Cluj-Napoca, 1995, p. 97-100.

3. Începând cu data de 1 martie 2004, în com. Berzovia, jud. Caraș-Severin, au început lucrările de săpare a șanțurilor pentru introducerea țevelor de aducțiune a apei potabile din cadrul proiectului de investiție „Alimentare cu apă Berzovia” (program SAPARD). Cu toate că proiectul în discuție a avut ca bază tehnică de proiectare și execuție, un proiect similar datând din 1993, care avea avizul de principiu al OJPCN Caraș-Severin, privind descărcarea terenului de sarcină arheologică, prevăzându-se și sumele necesare executării săpăturilor de salvare aferente; noul proiectant nu numai că „a uitat” să reactualizeze fondurile necesare executării de săpături arheologice preventive și de salvare prevăzute încă din 1993, dar nici măcar nu le-a mai prevăzut, dar să-și mai aducă aminte de aplicarea legislației în vigoare privind protecția monumentelor și siturilor arheologice și istorice.

Atât în anul 2001 cu ocazia sărbătoririi a 1900 de ani de atestare documentară a anticei așezări romane Bersobis-Berzovi, ocazie cu care s-a dezvelit și o placă comemorativă, cât și în ianuarie 2004, când s-a obținut deschiderea financiară pentru executarea proiectului de alimentare cu apă a comunei, la masa festivă, alături de primarul comunei Berzovia se găseau invitați de onoare, aceleași personaje din conducerea administrativă a județului care aveau obligația să respecte prevederile Legii nr.182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil și Legea nr. 378/2001 privind protecția patrimoniului arheologic care printre altele obligă beneficiarul să finanțeze cercetarea arheologică în vederea descărcării de sarcină arheologică a terenului. Doar după intervenția energetică a directorului Muzeului Banatului Montan din Reșița, dr. Dumitru Țicu, conform adresei Nr. 357/09.03.2004, prin care se solicita sistarea lucrărilor; se încheie

un protocol între reprezentanții firmelor executante, beneficiar, proiectant și DCCPCN Caraș-Severin, în care se consemna alocarea sumei de 200 milioane lei de la articolul cheltuieli neprevăzute din cadrul proiectului „Alimentare cu apă Berzovia - program SAPARD”, sumă care nici până la redactarea acestui raport privind săpăturile arheologice de salvare de la Berzovia nu a fost onorată. Săpăturile arheologice de salvare întreprinse la Berzovia, au fost finanțate parte de către MBM Reșița și DCCPCN Caraș-Severin.

Informații suplimentare online

[Raportul 3324 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
